

**ŚWIĘTOKRZYSKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTEKÓW
W KIELCACH**

Znak: ZN.AiB.5142.334.2023

Kielce, dnia 31.10.2023 r.

DECYZJA NR 592 A/2023

Na podstawie art. 31 ust.1a i 2 i art. 36 ust.1 pkt.1 i 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (j.t. Dz. U. z 2022 r. poz.840, ze zm.), art. 104 Kodeksu postępowania administracyjnego (j.t. Dz.U. z 2023 r. poz. 577, ze zm.), § 12 i 17 Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r., w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 81),

- po rozpatrzeniu wniosku Parafii Rzymskokatolickiej p.w. Św. Małgorzaty w Moskorzowie z dnia 28.09.2023 r. (data wpływu: 28.09.2023 r.), o wydanie pozwolenia na realizację załączonego „Programu prac konserwatorskich i restauratorskich przy oknach witrażowych, stolarnie okiennej i drzwiowej oraz kamiennej posadzce w przedsionku i nawie kościoła p.w. św. Małgorzaty w Moskorzowie”, autorstwa Joanny Szczepanik-Łukasiewicz i Anny Kłosowskiej, z września 2023 r.,

**Świętokrzyski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Kielcach
pozwala**

**Parafii Rzymskokatolickiej p.w. Św. Małgorzaty
w Moskorzowie, 29-130 Moskorzew 182**

na wykonanie prac w kościele parafialnym p.w. Św. Małgorzaty w Moskorzowie, adres: 29-130 Moskorzew 182, gm. w m. (działka numer ewid. 221/4), zgodnie z ww. „Programem prac konserwatorskich i restauratorskich przy oknach witrażowych, stolarnie okiennej i drzwiowej oraz kamiennej posadzce w przedsionku i nawie kościoła p.w. św. Małgorzaty w Moskorzowie”, autorstwa Joanny Szczepanik-Łukasiewicz i Anny Kłosowskiej, z 09.2023 r., w tym na:

- konserwację okien witrażowych (demontaż witraży, zabezpieczenie otworów płytami, konserwacja kamiennych opasek okiennych, konserwacja pól witrażowych i ich adaptacja do nowego systemu osadzania, montaż witraży po konserwacji i nowych przeszkleń osłonowych, wykonanie spoinowania);
- rekonstrukcja stolarki okiennej i drzwiowej (uwaga ! - przy pracach należy wykorzystać stare elementy: okucia, klamki, zamki itd.);
- renowacja kamiennej posadzki w nawie i przedsionku kościoła (demontaż posadzek, rekonstrukcja brakujących elementów, przygotowanie podłoża, montaż płyt kamiennych, spoinowanie).

Ww. opieczętowny „Program prac konserwatorskich i restauratorskich przy oknach witrażowych, stolarce okiennej i drzwiowej oraz kamiennej posadzce w przedsionku i nawie kościoła p.w. św. Małgorzaty w Moskorzewie”, autorstwa Joanny Szczepanik-Łukasiewicz i Anny Kłosowskiej, z września 2023 r., stanowi załącznik do niniejszej decyzji.

Ponadto
Świętokrzyski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Kielcach
orzeka

na podstawie art. 31 ust. 1 i 2 cyt. ustawy o ochronie zabytków, o obowiązku zapewnienia przez Parafię, przy prowadzeniu prac w zakresie posadzek – realizacji badań archeologicznych w formie nadzoru archeologicznego, ze względu na fakt, że inwestycja będzie realizowana w zabytku o średniowiecznej metryce (pod posadzką mogą występować pochówki).

Wspominana powyżej forma badań wymaga uzyskania odrębnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wydanego zgodnie z art. 36 ust.1, pkt. 5 cyt. ustawy o ochronie zabytków - na wniosek zgodny z § 9 cyt. rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Ww. nadzór może sprawować tylko uprawniony archeolog o kwalifikacjach określonych art. 37e cyt. ustawy o ochronie zabytków. Inwestor winien mieć świadomość, że ww. nadzór może zostać rozszerzony o dodatkowe badania archeologiczne, jeśli w trakcie robót ziemnych i nadzoru archeologicznego odkryte zostaną zabytki.

Zobowiązuje się Parafię, na podstawie § 12 ust. 1 i 2 cyt. rozporządzenia do:

- zapewnienia kierowania ww. pracami albo samodzielnego ich wykonywania przez osobę spełniającą wymagania, o których mowa w art. 37a cyt. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (dyplomowany konserwator dzieł sztuki),
- przekazania Świętokrzyskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków - nie później niż w terminie 14 dni przed dniem rozpoczęcia prac, a w toku prac na 14 dni przed dokonaniem zmiany osoby kierującej pracami albo samodzielnie je wykonującej – poniższych danych i dokumentów:
 - a) imienia, nazwiska i adresu osoby kierującej pracami konserwatorskimi albo samodzielnie je wykonującej;
 - b) dokumentów potwierdzających spełnianie przez tę osobę wymagań, o których mowa odpowiednio w art. 37a cyt. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
 - c) oświadczenia osoby kierującej pracami lub samodzielnie je wykonującej o przyjęciu przez tę osobę obowiązku kierowania tymi pracami albo samodzielnego ich wykonywania.
 - zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora o terminie rozpoczęcia robót/prac, oraz ich zakończenia, przynajmniej na 3 dni przed tym terminem;
 - niezwłocznego zawiadomienia Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o zagrożeniach lub nowych okolicznościach ujawnionych w trakcie prowadzenia prac.

UWAGA !

Postępowanie w sprawie wydanego pozwolenia może zostać wznowione, a następnie pozwolenie może zostać cofnięte lub zmienione na podstawie art. 47 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – jeżeli w trakcie wykonywania prac, robót lub innych działań określonych w pozwoleniu wystąpiły nowe fakty i okoliczności, mogące doprowadzić do uszkodzenia lub zniszczenia zabytku.

Termin ważności decyzji wyznacza się do 31.12.2026 r.

UZASADNIENIE

Kościół parafialny p.w. św. Małgorzaty w Moskorzewie, o metryce z XIV w., przebudowany w XIX i XX wieku - jest wpisany indywidualnie do rejestru zabytków nieruchomych – decyzją nr 409A z 21.06.1967 r. i jako taki podlega ochronie prawa. Tym samym wszelkie prace i działania przy nim prowadzone wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 cyt. ustawy o ochronie zabytków, uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Stosownie do ww. przepisu prawa Parafia Rzymskokatolicka w Moskorzewie, wnioskiem z dn. 28.09.2023 r. (data wpływu: 28.09.2023 r.) wystąpiła do tutejszego organu o wydanie pozwolenia na prace konserwatorskie w ww. zabytkowym kościele par. w Moskorzewie, zgodnie z przedłożonym Programem prac konserwatorskich i restauratorskich przy oknach witrażowych, stolarcze okiennej i drzwiowej oraz kamiennej posadzce w przedsionku i nawie kościoła p.w. św. Małgorzaty w Moskorzewie”, autorstwa Joanny Szczepanik-Lukasiewicz i Anny Kłosowskiej, z września 2023 r.

Ww. Program prac konserwatorskich, przewiduje konserwację okien witrażowych: demontaż witraży, zabezpieczenie otworów płytami, konserwację kamiennych opasek okiennych, konserwacja pól witrażowych i ich adaptacja do nowego systemu osadzania, montaż witraży po konserwacji i nowych przeszkleń osłonowych, wykonanie spoinowania. Ponadto planowana jest rekonstrukcja stolarki okiennej i drzwiowej i renowacja kamiennej posadzki w nawie i przedsionku kościoła (demontaż posadzek, rekonstrukcja brakujących elementów, przygotowanie podłoża, montaż płyt kamiennych, spoinowanie). W związku z tym powyższym tutejszy organ zalecił obowiązek zapewnienia nadzoru archeologicznego przy pracach ziemnych, naruszających posadzkę w kościele. Takie obwarowanie wynika z możliwości występowania pod posadzką starszych warstw użytkowych i pochówków.

Należy dodać, że ww. witraże, stolarka okienna i drzwiowa a także posadzka nie są wpisane od rejestru zabytków „ruchomych”, niemniej stanowią integralną część wystroju i wyposażenia zabytkowego kościoła. Zapewnienie im właściwego stanu zachowania i wyglądu jest ważne dla całości budowli - jako zabytku. W związku z powyższym należało orzec jak w sentencji.

Pouczenie

Niniejsza decyzja nie zwalania od obowiązku uzyskania pozwolenia wymaganego przez przepisy Prawa Budowlanego oraz inne przepisy szczególne.

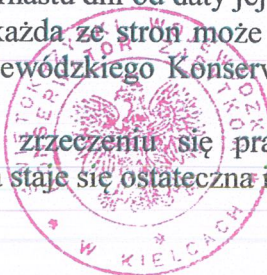
Od niniejszej decyzji służy stronom prawo odwołania do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie, za pośrednictwem Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach, w terminie czternastu dni od daty jej doręczenia.

W trakcie biegu terminu do wniesienia odwołania każda ze stron może zrzec się prawa do wniesienia odwołania wobec Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach.

Z dniem doręczenia organowi oświadczenia o zrzeczeniu się prawa do wniesienia odwołania przez stronę (lub ostatnią ze stron) decyzja staje się ostateczna i prawomocna.

Otrzymują (za zwrot. potw. odbioru):

1. Parafia Rzymskokatolicka św. Małgorzaty
29-100 Moskorzew, nr adr. 182
+ zał. Program prac konserw.
2. Aa x 2 + zał. Program prac konserw.

Świętokrzyski Wojewódzki
Konserwator Zabytków w Kielcach
J. Modras
mgr Joanna Modras

Za zgodność z oryginałem

PARAFIA RZYMSKOKATOLICKA
Św. Małgorzaty
29-130 Moskorzew 182
NIP: 577-16-46-576 Regon: 040049966
tel. 34-354-20-15

PROBOSZCZ
Z. Chłosta
ks. Zbigniew Chłosta

Moskorzew 30.11.2023r.

L. dz. Kl. IVa-2/1/409/67

Nr rejestru 409 Dział A

DECYZJA

W SPRAWIE WPISANIA DOBRA KULTURY DO REJESTRU ZABYTKÓW

Na podstawie art. 82 ~~ust. 1~~ Ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury i o muzeach (Dz. U. Nr 10 poz. 48) i art. 99 Kodeksu Postępowania Administracyjnego wpisuje się do rejestru zabytków województwa kieleckiego

zawiadamia się, że został wpisany do Rejestru Zabytków województwa kieleckiego - kościół parafialny p.w. św. Małgorzaty w Meskorzewie powiat Włoszczowa

UZASADNIENIE

Obiekt powyższy uznany został za zabytek prawomocną decyzją Nr.260 z dnia 16.X.1956 roku

WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTKÓW
w KIELCACH

ul. Ignacego Paderewskiego 34 A
25-502 Kielce, tel. 41 330 18 00

*Za zgodność
z oryginałem*

2023 - 11 - 20

Decyzji niniejszej na podstawie art. 100 § 1 Kodeksu Postępowania Administracyjnego nadaje się rygor natychmiastowej wykonalności. Od decyzji tej przysługuje odwołanie do Ministerstwa Kultury i Sztuki za pośrednictwem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach w ciągu 14 dni od dnia doręczenia decyzji.

WOJEWÓDZKI KONSERWATOR ZABYTKÓW
W KIELCACH

ODPISY DECYZJI OTRZYMUJĄ:

1. Parafia rzym-kat. Meskorzew
2. Ministerstwo Kultury i Sztuki - Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków - Warszawa
3. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej Włoszczowa
4. Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej Meskorzew, powiat Włoszczowa
5. Państwowe Biuro Notarialne - Włoszczowa

Mgr Andrzej Michałowski
Wojew. Konserwator Zabytków

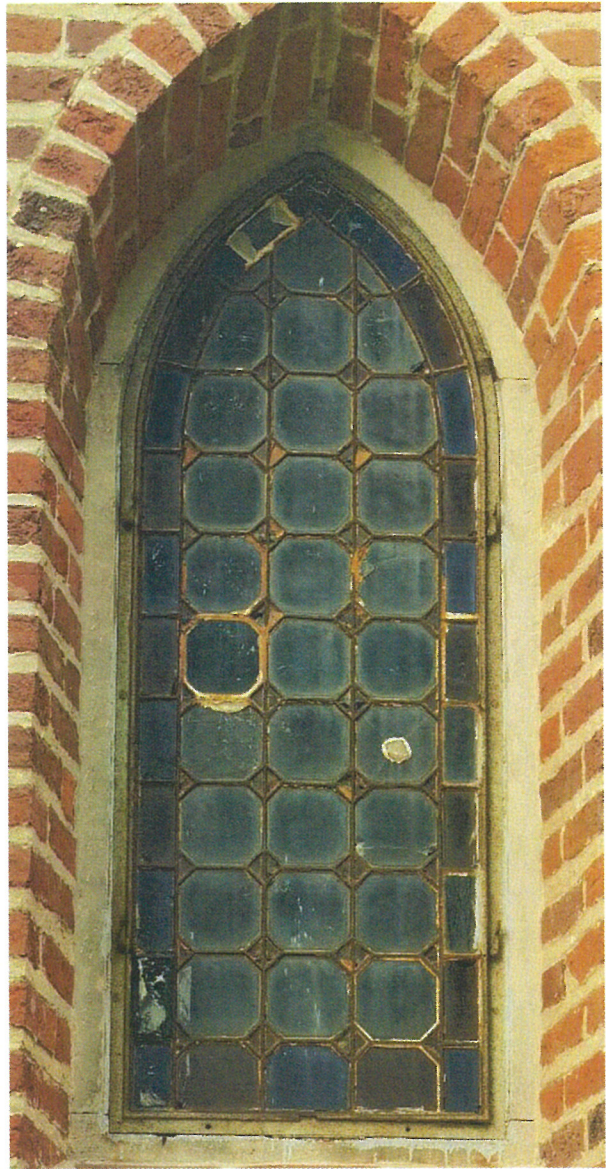
Koordinator wieloosobowego stanowiska ds. Kontroli,
Kar Administracyjnych i Postępowan Egzekucyjnych

mgr Piotr Spurek

IV. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA.

1

2

Fot. 1, 2 . Okno witrażowe w nawie kościoła. Widoczne bardzo mocne zabrudzenia, liczne uzupełnienia i kity, korozja siatki stalowej. Wyk. G. Kostecki 2023

3

4

Fot. 3,4. Okno witrażowe w nawie kościoła. Widoczne bardzo mocne zabrudzenia, liczne uzupełnienia i kity, korozja siatki stalowej. Wyk. G. Kostecki 2023.

Fot. 14.

Fot. 15.

Fot. 14, 15. Posadzka w nawie kościoła , zbliżenie. Widoczne nierówności posadzki, pęknięcia i ubytki.

**PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH I RESTAURATORSKICH
PRZY OKNACH WITRAŻOWYCH, STOLARCE OKIENNEJ I DRZWIOWEJ ORAZ
KAMIENNEJ POSADZCE W PRZEDSIONKU I NAWIE
KOŚCIOŁA P.W ŚW. MAŁGORZATY W MOSKORZEWIE**

Załącznik nr *cb DBC 592A/2023*
Świętokrzyskiego Wojewódzkiego
Konservatora Zabytków w Kielcach
dnia *31.10.2023*
Znak *WAB.5742.334.2023*

Świętokrzyski Wojewódzki
Konservator Zabytków w Kielcach
Joanna Modras
mgr Joanna Modras

Opracowanie:
Joanna Szczepanik-Łukasiewicz
Anna Kłosowska

Kraków, wrzesień 2023

Joanna Szczepanik-Łukasiewicz
KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI
Upr. kons. PSOZ 3/98
tel. 502 709 780

Joanna Szczepanik-Łukasiewicz

Spis treści

I. WPROWADZENIE.....	3
II. STAN ZACHOWANIA PRZED KONSERWACJĄ.....	3
III. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH.....	4
A. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE.....	4
B. PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE.....	5
IV. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA.....	8

I. WPROWADZENIE.

Niniejsze opracowanie dotyczy elementów wystroju kościoła pw. Św. Małgorzaty w Moskorzewie i obejmuje okna witrażowe, stolarkę okienną i drzwiową w zakrystii i przybudówce, a także kamienną posadzkę w przedsionku i nawie kościoła.

Okna witrażowe w kościele wymagają pełnej konserwacji szkieł witrażowych, stalowych elementów nośnych i kamiennych opasek okiennych oraz montażu zewnętrznych przeszkleń osłonowo-termoizolacyjnych.

Stolarka okienna i drzwiowa w zakrystii i przybudówce, ze względu na katastrofalny stan zachowania, kwalifikuje się do rekonstrukcji.

Remont kamiennej posadzki w kościele został rozpoczęty w ubiegłych latach od rekonstrukcji okładziny w prezbiterium. Obecnie planowane są prace przy posadzce w nawie i kruchcie wejściowej do kościoła.

II. STAN ZACHOWANIA PRZED KONSERWACJĄ.

Okna witrażowe

Z powodu wpływu niekorzystnych warunków atmosferycznych, uszkodzeń mechanicznych i braku osłony zewnętrznej witraże są znacznie zanieczyszczone i osłabione w wyniku wypłukania kitów. Można zaobserwować liczne drobne ubytki i pęknięcia. Widoczne są wybrzuszenia świadczące o osłabieniu ich wewnętrznej struktury. Brak zewnętrznych przeszkleń powodował wzmogoną korozję szkieł i siatki stalowej (?). Na podstawie fotografii wydaje się, że szkła są umieszczone właśnie w siatce stalowej, a nie jak to zazwyczaj bywa w ołowiowej, ale możliwe to będzie do potwierdzenia dopiero po uzyskaniu dostępu z poziomu rusztowań i demontażu okien. Stalowe ramy są mocno skorodowane. W złym stanie są również stalowe elementy nośne i dociskowe. Są one mocno zabrudzone, pokryte produktami korozji i miejscami odkształcone. Pojedyncze szklenie witrażowe powodowało skraplanie się pary wodnej, która jest głównym czynnikiem korozji szkieł.

Kamienne opaski w glicach okiennych wydają się być w stosunkowo dobrym stanie, ale możliwe to będzie do oceny dopiero po demontażu witraży.

Stolarka okienna i drzwiowa

Stolarska okienna i drzwiowa jest w stanie katastrofalnym i kwalifikuje się do rekonstrukcji.

Posadzka

Podsadzka w nawie i kruchcie wejściowej do kościoła jest miejscami zapadnięta i nierówna, starsze osoby potykają się o wystające elementy, co jest niebezpieczne i grozi utratą zdrowia a nawet życia.

III. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH.

A. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE.

Okna witrażowe

W celu prawidłowego przeprowadzenia wszystkich etapów prac konserwatorskich konieczne jest zdemontowanie okien witrażowych i przeprowadzenie prac w warunkach pracowni. Prace demontażowe powinny być wykonywane bardzo ostrożnie, ponieważ użyte w witrażach szkła są bardzo delikatne. Otwarte otwory okienne po zdemontowanych witrażach planuje się zabezpieczyć twardymi płytami OSB, co ochroni wnętrze kościoła przed szkodliwym wpływem warunków atmosferycznych w trakcie konserwacji okien .

Na podstawie fotografii wydaje się, że szkła są umieszczone w siatce stalowej a nie jak to zazwyczaj bywa w ołowiowej, ale możliwe to będzie do potwierdzenia po uzyskaniu dostępu do okien z poziomu rusztowań. Niemożliwy w chwili obecnej do oceny stan zachowania stali będzie determinował postępowanie konserwatorskie. Zakłada się pozostawienie siatki stalowej i przeprowadzenie jej konserwacji, ale jeśli okaże się, że jest ona w bardzo złym stanie zachowania zakłada się jej wymianę na siatkę ołowiową. Pola witrażowe zostaną oczyszczone, wszystkie pęknięcia zostaną sklezione, a ubytki uzupełnione z zastosowaniem szkielek o podobnym kolorze i fakturze. W razie konieczności siatka stalowa zostanie zastąpiona siatką ołowiową, w której zostaną umieszczone zakonserwowane szkła a całość zostanie obustronnie przekitowana.

Absolutną koniecznością jest wykonanie zewnętrznych przeszkleń osłonowo-termoizolacyjnych. Zabezpieczenie kościoła zewnętrznymi przeszkleniami jest korzystne zarówno dla witraży jak i utrzymania odpowiednich warunków we wnętrzu kościoła. Znacznie zmniejszony będzie również efekt przemarzania i wykraplania się pary wodnej na wewnętrznych powierzchniach szkielek.

Sposób osadzenie witraży i szkieł osłonowych musi dawać gwarancję prawidłowej izolacji od wpływu zewnętrznych warunków atmosferycznych i odpowiedniej wentylacji w przestrzeni pomiędzy witrażami a szkleniem zewnętrznym.

Konserwacji poddane zostaną również kamienne opaski wokół okien. Ich stan zachowania wydaje się stosunkowo dobry ale z pewnością wymagać będą oczyszczenia, usunięcia zapraw montażowych, wykonania koniecznych uzupełnień i zabezpieczenia powłoką hydrofobowa.

Po zamontowaniu witraży i szkieł osłonowych wykonane zostanie spoinowanie pomiędzy nowym szkleniem a elementami kamiennymi.

Stolarka okienna i drzwiowa

Drzwi zostaną zrekonstruowane na wzór istniejących z powtórzeniem obecnych podziałów i dekoracji. Kolorystyka stolarki zostanie ustalona na podstawie badań stratygraficznych. Okna , które pochodzą z różnych okresów i różnią się podziałami zakłada się ujednolicić. Zakłada się wykonanie okien skrzynkowy od zewnątrz zabezpieczonych ,metalowymi kratami.

Posadzka

Posadzka wykonana jest z dwóch gatunków kamienia - wapieni zbitych „Morawica” (kolor jasny, beżowy) i „Bolechowice” (kolor ciemny, brązowy) . Posadzka o wzorze szachownicy ułożona jest w karo. Zakłada się demontaż posadzki oraz pozostawienie elementów okładziny w dobrym stanie zachowania. Brakujące elementy zakłada się zrekonstruować w tym samych gatunkach kamienia.

B. PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE.

Okna witrażowe

- Montaż rusztowań.
- Wykonanie dokumentacji fotograficznej stanu zachowania przed konserwacją.
- Demontaż witraży wraz z ich inwentaryzacją oraz wstępnym zabezpieczeniem i transportem do pracowni.

- Zabezpieczenie otworów okiennych płytami OSB.
- Konserwacja kamiennych opasek okiennych:
 - Oczyszczenie powierzchni.
 - Usunięcie zapraw montażowych .
 - Wykonanie koniecznych uzupełnień z zastosowaniem gotowych kitów w odpowiednio dobrany kolorze np. *Restaurienmortel* firmy Remmers.
 - Rekonstrukcja fug z zastosowaniem gotowej, mineralnych zaprawy do spoinowania np. *Restauro fuge* firmy Keim.
 - Miejscowy retusz kolorystyczny uzupełnień z zastosowaniem farb mineralnych np. *Restauro Lazur*, pigmentów proszkowych oraz spoiwa *Restauro Fixative* firmy Keim.
 - Wykonanie powłoki hydrofobowej z zastosowaniem preparatu na bazie silanów i siloksanów np. *Lotexan N* firmy Keim metodą dwukrotnego powlekania „mokre w mokre”.
- Konserwacja pól witrażowych i ich adaptacja do nowego systemu osadzania:
 - Oczyszczenie powierzchni pól witrażowych z zastosowaniem środków z dodatkiem mydła niejonowego, natomiast zanieczyszczenia organiczne usuwane będą z zastosowaniem rozpuszczalników organicznych. Grube nawarstwienia osadów, które zbyt mocno przylegają do powierzchni szkła zostaną rozluźnione okładami z wilgotnej glinki *Sepiolit* i zdjęte twardymi pędzlami i skalpelami. Miejscowo zastosowane zostaną okłady z glinki *Sepiolit* nasączonej 5% roztworem kwaśnego węgla amoniu.
 - Sklejanie pęknięć z zastosowaniem kleju do szkła na bazie żywicy epoksydowej *Araldit*.
 - Uzupełnienie ubytków z zastosowaniem szkła o podobnym kolorze i fakturze.
 - Przeprowadzenie konserwacji siatki stalowej (odrdzewienie i zabezpieczenie antykorozyjne) lub wymiana na siatkę ołowiową.
 - Dokładne sprawdzenie i obustronne „przekitowanie” pól witrażowych.
- Montaż zewnętrznych przeszkleń osłonowych oraz witraży po konserwacji.

- Wykonanie spoinowania pomiędzy szkłem osłonowym i kamiennymi elementami obramień okiennych z zastosowaniem kitu silikonowego w odpowiednio dobranym kolorze.

Stolarka okienna i drzwiowa:

- Wykonanie dokładnych pomiarów oraz badań stratygraficznych stolarki oryginalnej.
- Rekonstrukcja drzwi i okien w drewnie dębowym.
- Położenie podkładu i malowanie stolarki w kolorach dobranych w wyniku badań stratygraficznych.
- Demontaż starych okien i drzwi oraz montaż zrekonstruowanych, nowych.

Posadzka :

- Inwentaryzacja posadzki.
- Demontaż.
- Wyselekcjonowanie elementów okładziny do pozostawienia i konserwacji.
- Rekonstrukcja brakujących elementów w marmurach „Bolechowice” i „Morawica”.
- Oczyszczenie i przeszlifowanie zachowanych elementów okładziny.
- Przygotowanie i wypoziomowanie podłoża.
- Montaż okładziny.
- Spoinowanie.
- Zabezpieczenie powierzchni.

Joanna Szczepanik-Łukasiewicz
KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI
Upr. kons. PSOZ 3/98
tel. 502 709 780

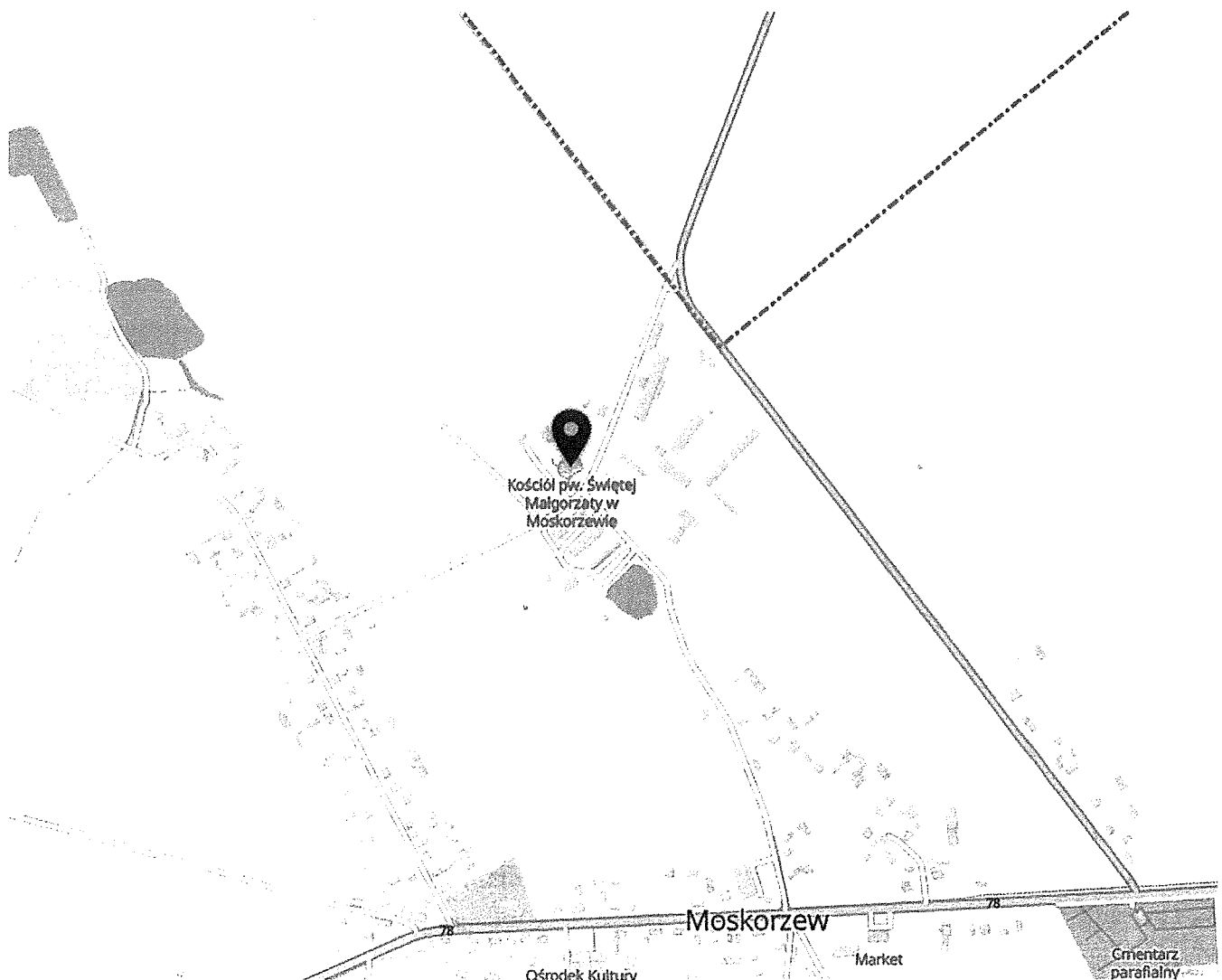
1. Przedmiot zamierzenia budowlanego

Niniejsze opracowanie obejmuje wykonanie renowacji istniejących witraży, okien, drzwi i części posadzki w kościele pod wezwaniem świętej Małgorzaty w Moskorzewie, który wpisany jest do rejestru zabytków. Prace polegać będą na:

- a) Demontażu istniejących witraży, okien, drzwi i zabezpieczeniu ich otworów,
- b) Naprawą posadzki, wymiana części płyt kamiennych,
- c) Montaż nowych witraży, okien oraz drzwi,

2. Lokalizacja budynku

Kościół znajduje się na działce numer ewidencyjny 221/4 w Moskorzewie (obręb 0010 Moskorzew, jednostka ewidencyjna 261303_2 Moskorzew).

3. Stan zachowania przed konserwacją

Okna witrażowe

Brak osłony zewnętrznej witraży spowodował uszkodzenia mechaniczne, korozję, wypłukanie kitu oraz zanieczyszczenie witraży. Zaobserwować można pęknięcia, ubytki szkliwień, a także wymienione elementy, które zaburzają pierwotną kompozycję. Na podstawie oględzin stwierdzić można, że szkło zostało zamontowane na stalowej siatce, która posiada oznaki korozji. Złym stanem odznaczają się również stalowe ramy, elementy nośne oraz dociskowe. Faktyczny stan techniczny okien będzie można potwierdzić dopiero w czasie ich demontażu.

Kamienne opaski w glifach są w dobrym stanie, jednak przy demontażu witraży będzie można ostatecznie ocenić ich stan.

Stolarka okienna i drzwiowa

Stolarka okienna i drzwiowa jest w bardzo złym stanie i nie kwalifikuje się do renowacji, a tylko do rekonstrukcji.

Posadzka

Posadzka w części kościoła przechodziła już renowację. W nawie i kruchcie wejściowej jest w słabym stanie, płyty są zapadnięte, nierówne oraz popękane. Stan niewymienianej posadzki powoduje zagrożenie potknięciem.

4. Witraże

a) Prace przygotowawcze

Przed demontażem należy wykonać dokumentację fotograficzną. Witraże należy bardzo delikatnie zdemontować, zabezpieczyć i przewieźć do pracowni. Otwory po demontażu należy zabezpieczyć twardymi płytami OSB, aby uchronić wnętrze kościoła, przed wpływami warunków atmosferycznych oraz przed włamaniem.

b) Prace renowacyjne

Zakłada się renowację stalowej siatki, jednak gdy po demontażu okaże się że jest bardzo zdegradowana, należy wymienić ją na ołowianą. Witraże wykonywane są przy użyciu profili, które posiadają w przekroju poprzecznym kształt liter „H” i „U”. Profil „H” używa się do łączeń wewnętrznych witraża, natomiast profil „U” do wykończenia krawędzi zewnętrznych.

Pola witrażowe należy wyczyścić, pęknięcia skleić, a ubytki uzupełnić z zastosowaniem szkielec o podobnym kolorze i fakturze. Na witrażach miejscowo występują elementy niebarwione, zaburzające kompozycję witrażu – należy wymienić, aby przywrócić dawny wygląd witraży.

Pierwszym etapem jest wykonanie projektu, przedstawiającego witraż z jego kolorami, ilością i kształtem elementów oraz rodzajem szkła. Jego tworzenie wymaga zaplanowania, ułożenia linii ołowiu tak by się ze sobą nie przecinały a tworzyły spójną, logiczną całość. Szablon przedstawia witraż w skali 1:1. Przygotujemy dwa takie same szablony. Jeden z nich numerujemy, drugi stanowi 'bazę' na którym układa się przygotowane elementy, sprawdzając ich dopasowanie, harmonię kolorów oraz wygląd na etapie tworzenia. Pozwala to na bieżąco kontrolować stan i poprawność wykonania kompozycji. Gotowy projekt jest rozcinany nożem wzdłuż rozrysowanych linii, posiadających tzw. duszę. Jest to dodatkowe miejsce pozostawione na szerokość profilu, stanowiących połączenie szkielek. W czasie oprawiania, szkło musi być dobrze dociśnięte do siatki stalowej. Służą do tego podkowiaki- grube gwoździe. Należy je wbić w taki sposób, który umożliwi podtrzymanie montowanych fragmentów. W miejscach styku profile stalowe łączy się przez lutowanie.

Następnym etapem jest 'kitowanie'. Polega na wprowadzeniu np. szpatułką kitu pod profil. Czynność tą wykonuje się najpierw z jednej, potem z drugiej strony. Po wprowadzeniu kitu pod profile witrażu, należy docisnąć skrzydełka profilu kostką witrażowniczą i ten sposób 'zamknąć' kit w profilu. Do kitu miniowego dodawany jest pokost- impregnat pozwalający na równomierne osiadanie kurzu. Warstwa ta jest dodatkową ochroną dla wszystkich elementów witrażu. Zabezpiecza przed wilgocią i czynnikami zewnętrznymi.

c) Zabezpieczenie

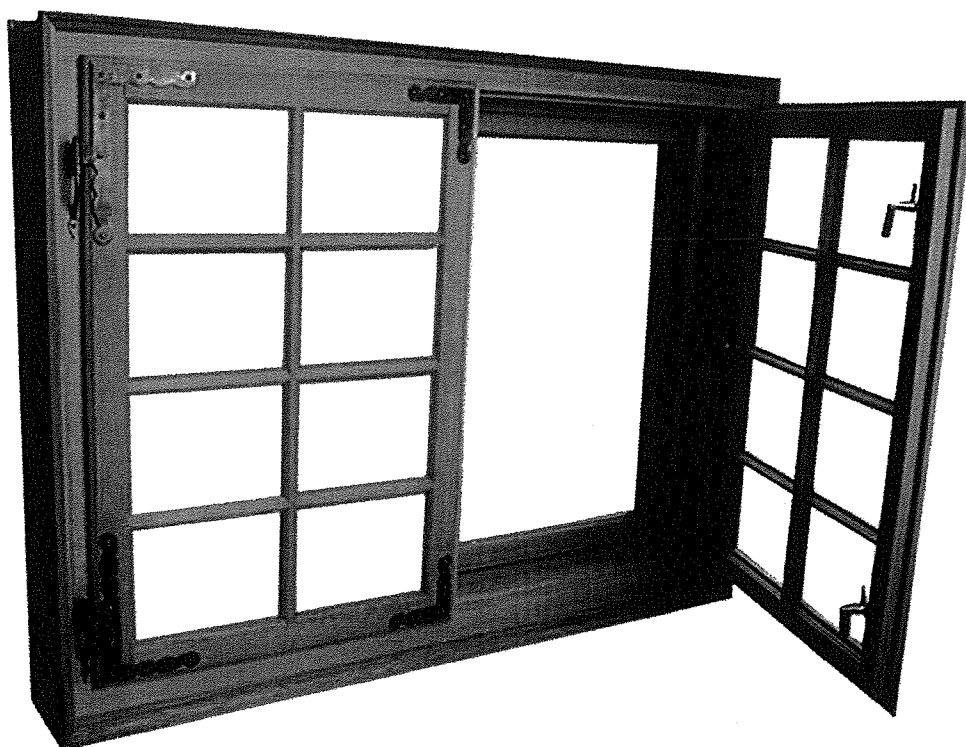
Wykonać należy zewnętrzne szklenie, w celu zabezpieczenia witraży przed czynnikami atmosferycznymi, a także poprawy termoizolacyjności kościoła. Zabezpieczy ono witraże przed przemarzaniem i osadzaniem się na nich pary wodnej – co powoduje korozję oraz szklanych elementów.

d) Montaż

Przed zamontowaniem szkielek należy poddać konserwacji kamienne opaski. Należy je oczyścić, usunąć zaprawy montażowe, wykonać konieczne uzupełnienia i zabezpieczyć powłoką hydrofobową. Witraże należy osadzić w sposób gwarantujący odpowiednią wentylację w przestrzeni pomiędzy witrażami, a szkleniem zewnętrznym. Po zainstalowaniu witraży i szklenia osłonowego wykonać należy spoinowanie między nowymi elementami, a elementami kamiennymi.

5. Stolarka okienna i drzwiowa

Ze względu na zły stan techniczny okien i drzwi zakrystii i lamusa (dobudowana część będąca przedłużeniem zakrystii) nie nadają się do renowacji – należy je zrekonstruować. Należy wiernie odwzorować drzwi z drzewa dębowego. Renowacji należy poddać wszelkie okucia, klamki oraz zawiasy i wykorzystać ponownie. W przypadku braków lub zniszczenia elementów, należy je odwzorować. Ze względu na różny okres powstawania okien – różnią się podziałami i lokalizacją krat – należy ujednocnić kształt okien, a metalowe okratowanie wykonać na zewnątrz. Projektuje się wykonanie okien skrzynkowych.

Rysunek 1. Przykładowe okno skrzynkowe

6. Posadzka

Posadzka w kościele wykonana jest z kamienia (wapieni zbitych) w dwóch kolorach: jasnym, beżowym o nazwie „Morawica” oraz ciemnym, brązowym „Bolechowice”. Wzór posadzki ułożony jest w szachownicę, karo. Renowacja posadzki obejmuje jej część w nawie oraz w kruchcie wejściowej. Posadzka w prezbiterium została odnowiona wcześniej.

Przed rozbiórką posadzki należy wykonać dokładną dokumentację fotograficzną. Następnie należy delikatnie zdemontować kamienne płyty i ocenić, których stan pozwala na

ponowne użycie. Przeznaczone do ponownego montażu płyty należy poddać oczyszczeniu, konserwacji oraz oszlifowaniu, a brakujące elementy zrekonstruować z marmuru „Morawica” i „Bolechowice”. Przed wykonaniem kamiennej posadzki, należy przygotować oraz wypoziomować podłoże z piasku, następnie należy układać płyty, zgodnie z pierwotnym wzorem, zachowując układ kolorów. Po zakończeniu układania płyt należy je zaspoinować, a na koniec całą powierzchnię zabezpieczyć.

7. Uwaga

Ze względu na prace ziemne w kościele oraz możliwość występowania pod posadzkami starszych warstw użytkowych a także pochówków, wszelkie prace wykonywane w kościele należy wykonywać pod nadzorem archeologicznym

Przed rozpoczęciem oraz zakończeniem prac należy powiadomić Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, co najmniej 3 dni przed tym terminem.

8. Rys historyczny

Kościół świętej Małgorzaty w Moskorzewie w powiecie szczekocińskim został zbudowany pod koniec XIV wieku, dzięki fundacji z 1380 roku Klemensa z Moskorzewa herbu Piława, podkanclerza koronnego i kasztelana wiślickiego, zaufanego współpracownika Władysława Jagiełły. Budowla stanęła prawdopodobnie na miejscu starszej, drewnianej, gdyż parafia wzmiankowana była już w źródłach pisanych w latach 1345-1358.

W drugiej połowie XVI wieku miejscowość wraz z kościołem była pod władzami gorliwych protestantów: Stanisława i Marcina Moskorzewskich. To dzięki nim w 1558 roku kościół przejęli kalwini, a po kilku latach arianie. Na początku XVII wieku świątynia wróciła w ręce katolików. Wnętrze budynku przez lata podlegało modernizacji ze względu na odmienne wymagania kultu i jego liturgii.

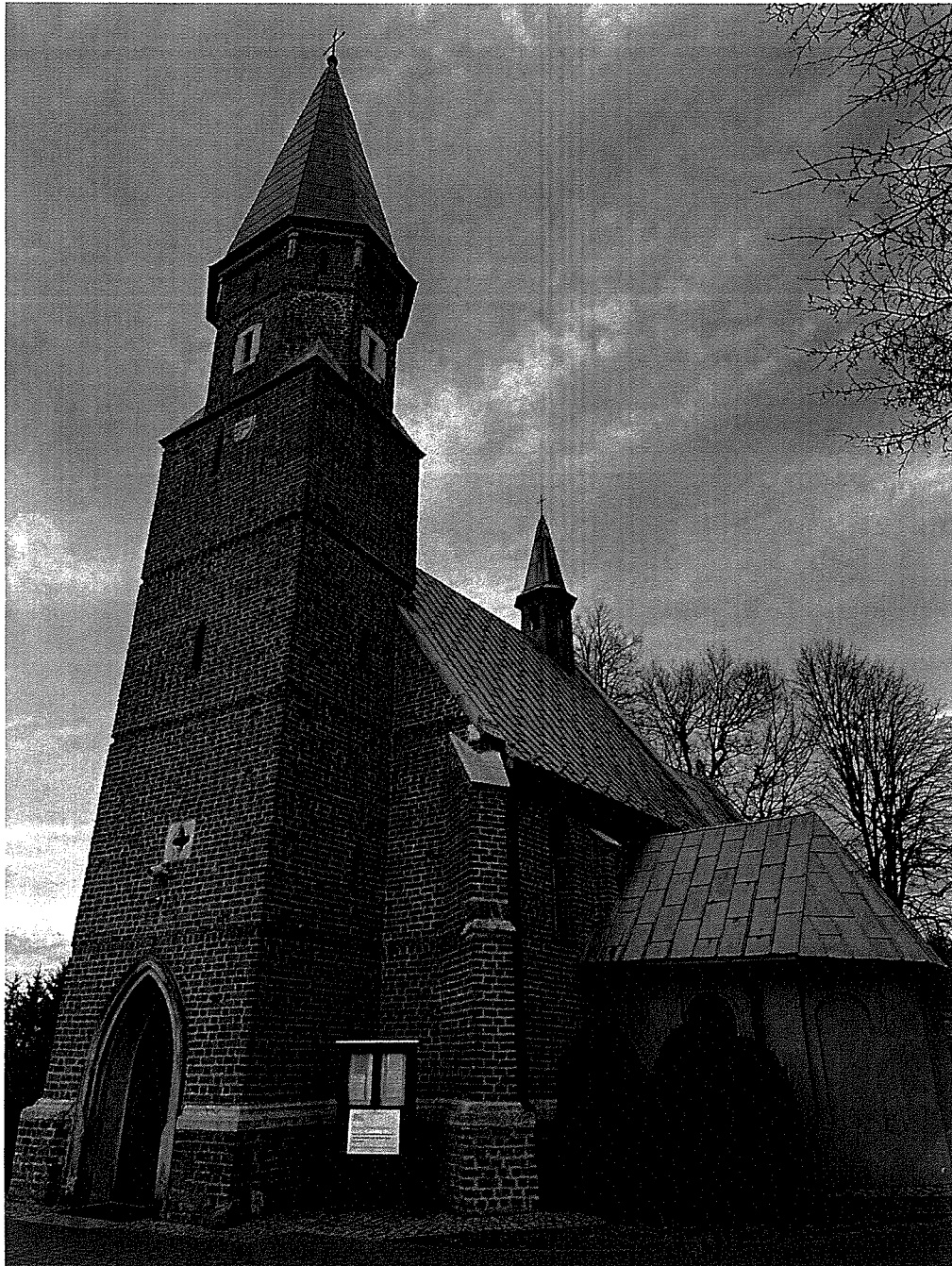
W latach od 1882 do 1906 roku dzięki rodzinie Potockich, kościół podlegał gruntownym remontom, w których trakcie wzniesiono po południowej stronie nową kaplicę, przebudowano najwyższą kondygnację wieży, częściowo zrekonstruowano szczyty i przekształcono wnętrze, między innymi zakładając sklepienie w prezbiterium.

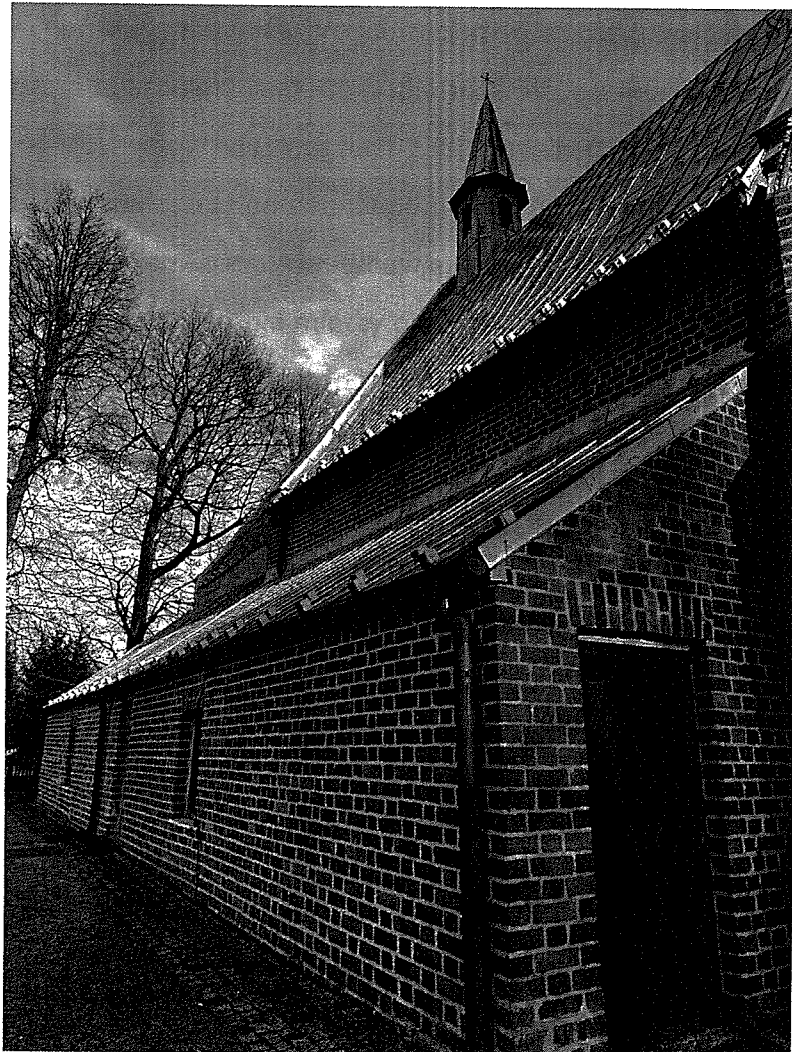
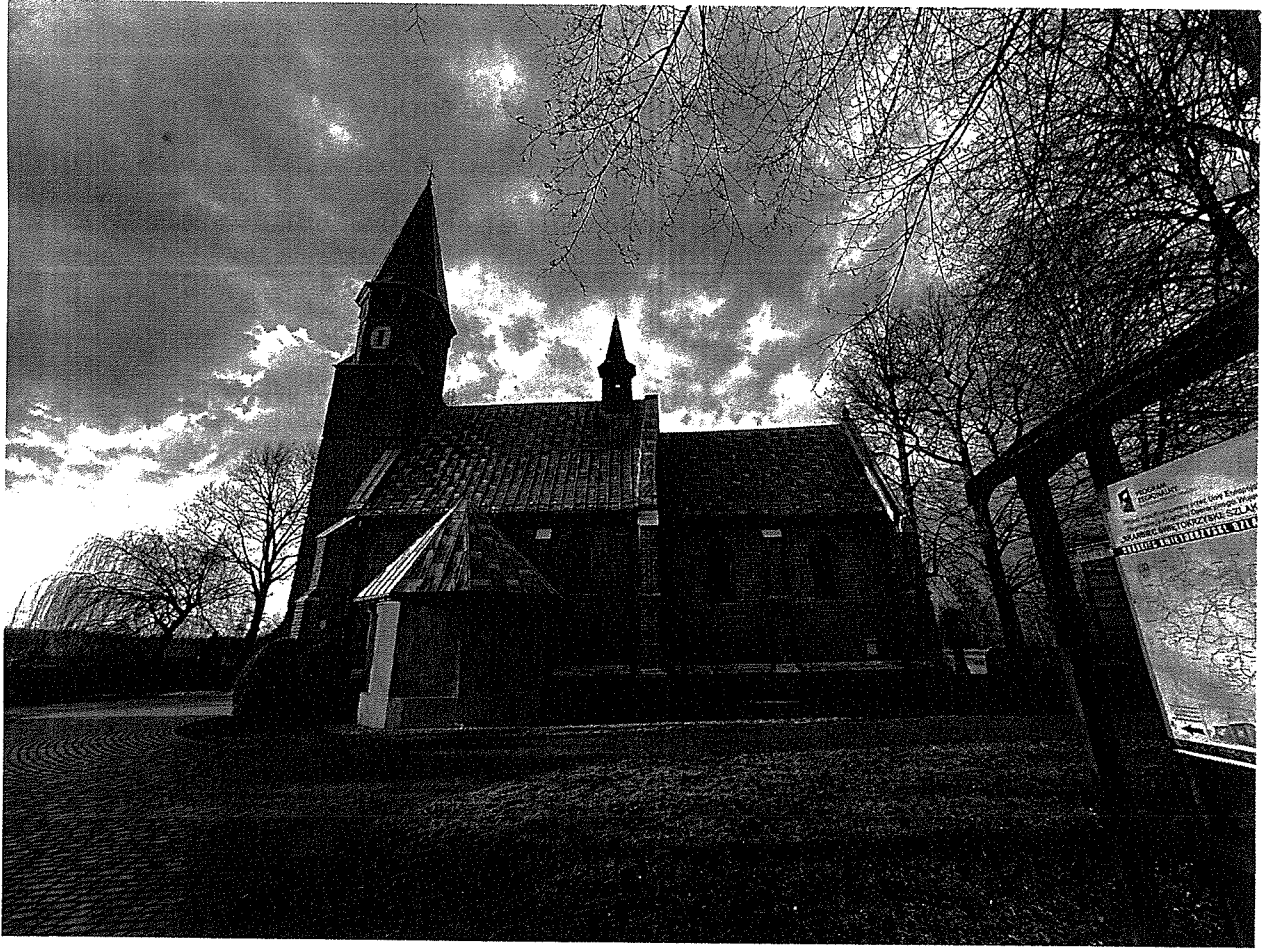
Kolejne remonty kościoła przechodził w okresie 1926-1988 oraz w ostatnim dziesięcioleciu XX wieku.

W roku 1932 dobudowano północny aneks przy nawie tak zwany lamus, będący przedłużeniem zakrystii.

W 2020 roku zostały wyremontowane drzwi do kościoła – zabytkowe, metalowe drzwi pochodzą z 1390 roku i są najważniejszym ruchomym zabytkiem w moskorzewskim kościele.

9. Architektura

AROSTA WŁOSZCZOWSKI
29-100 Włoszczowa
ul. Wiśniowa 10

Kościół w Moskorzewie ma zwartą bryłę, złożoną z prostokątnej trzyprzęsłowej nawy oraz nieco niższego i węższego od niej, dwuprzęsłowego i zamkniętego prostą ścianą prezbiterium. Na osi nawy od strony zachodniej wznosi się pięciokondygnacyjna, na planie kwadratu wieża ze sklepioną kruchtą, przy czym ostatnia kondygnacja wieży (o rzucie oktogonálním, z wysokim ostrosłupowym hełmem) to efekt neogotyckiej przebudowy z przeł. XIX i XX w. Nawa i prezbiterium świątyni opięte są szkarpami. O gotyckim charakterze kościoła świadczą również ostrołukowe okna w ścianie pd. oraz zamurowane obecnie okno z kamiennym maswerkim we wsch. ścianie prezbiterium. Strome namiotowe dachy świątyni oraz ostrosłupowe hełmy wieży i sygnaturki były jeszcze do niedawna kryte gontem. Kościół wzniesiono w całości z cegły zwykłej oraz zendrówki w wątku gotyckim (tzw. polskim), zachowanym również - co godne uwagi - we fragmentach dobudowanych i restaurowanych (z wyjątkiem kaplicy od strony południowej). Ściany nawy i prezbiterium wieńczą fryzy wykonane z cegieł ułożonych rębem ukośnym; podobne fryzy rozdzielają kondygnacje wieży oraz szczyt zamknięcia prezbiterium. Kamienne są detale, częściowo oryginalne, częściowo rekonstruowane, w tym gzymsy cokołu, dwa zachowane pinakle, zdobione ornamentem roślinnym oraz herbem Pilawa, a także dwa gotyckie portale. W rekonstruowanym w latach 1892-1906 portalu zachodnim, prowadzącym do kruchty, znajdują się odnawiane i uzupełniane w tym okresie żelazne drzwi okute w ukośną kratę, z minuskułowym wstęgowym napisem „M. Clemens de Moskorzow hoc opus fecit-1380” oraz herbem Pilawa. W dolnych częściach ceglanych ścian kościoła (zwłaszcza po stronie pd.) widać niewielkie koliste dołki. Podobne dołki zarejestrowano na licach ścian kościoła w Rudawie koło Krakowa, gdzie według miejscowej tradycji wiercono je w czasie poświęcania mieczy przez rycerstwo przed wyruszeniem na wyprawę wojenne. Być może podobna jest geneza dołków w Moskorzewie, choć tutaj tradycja miejscowa jest nieco inna i opowiada o ich wierceniu drewnianym wiertłem w czasie obrzędu „wiosennego krzesania ognia”.

W okresie restauracji i przebudowy na przeł. XIX i XX w. założono sklepienia w kruchcie, prezbiterium i zakrystii, a także zbudowano nowy chór i kamienne łóże w prezbiterium (nad zakrystią), otwarte do wnętrza oryginalnym kamiennym neogotyckim tryforium, stanowiącym jedną z osobliwości kościoła w Moskorzewie. Wyposażenie pochodzi z XVII-XIX w.

Pod posadzką prezbiterium kościoła znajdują się dwie krypty grobowe, dostępne przez szczyt ze schodkami, której otwór ukryty jest pod zachowaną do dziś płytą grobową. W obrębie krypty zach. zachowały się trzy trumny, stojące na zalanej wapnem warstwie wcześniejszych pochówków. Płyta grobowa, przykrywająca wejście do krypty, upamiętnia Krzysztofa Ważyńskiego, dziedzica wsi w latach 1630-1653.